

ІНТЕРАКТИВНЕ НАВЧАННЯ – АКТИВНА ВЗАЄМОДІЯ УЧНІВ ТА ВЧИТЕЛЯ

Умови безперервного навчання вимагають формування особистості, яка може вільно орієнтуватися в потоці інформації. Знання української мови є обов'язковою ознакою і показником інтелекту кожного громадянина. Мова є засобом людського спілкування, розумової діяльності і кожна людина прагне досконало оволодіти нею. Як же знайти найефективніші шляхи й методи вивчення української мови? Необхідна спрямованість на розвиток свідомого підходу до процесу навчання, а саме як до процесу творчого.

Виходячи з вищесказаного, вважаємо, що учням необхідно створити комфортні умови навчання, коли кожен буде мати впевненість у своїх силах. Домогтися того, щоб навчальний процес був цікавим і необтяжливим допоможуть інтерактивні методи навчання.

За умови інтерактивного навчання відбувається активна взаємодія всіх учнів. Тут і учень, і вчитель є рівноправними суб'єктами навчання. Організація інтерактивного навчання передбачає моделювання життєвих ситуацій, використання рольових ігор, спільне вирішення проблеми на основі аналізу обставин та відповідної ситуації. Воно сприяє створенню атмосфери співробітництва, взаємодії, дає змогу педагогу стати справжнім лідером дитячого колективу.

Елементи інтерактивного навчання ми знаходимо в працях В. Сухомлинського, Ш. Амонашвілі, В. Шаталова, Є. Ільїна, С. Лисенкової та інших. У часи нав'язування комбінованого уроку творчість окремих педагогів була винятковою.

Частіше учні незадовільно засвоюють почуте на уроці. Однією з причин цього є темп мови учителя і сприйняття мовлення з боку дітей. Справа в тому, що діти не здатні сприйняти такий великий потік інформації. Учням важко зосереджувати увагу протягом тривалого часу і вони займаються сторонніми справами. Важливо навчити дітей, а не просто розповісти матеріал. Звичайно останній метод простіший, але чим швидше учитель повідомить учням те, що вони повинні знати, тим швидше вони це забудуть.

Тільки за допомогою інтерактивного навчання можна сподіватися на активну участь дитини в процесі навчання, на використання нею розумового навантаження, що й забезпечить стійкі знання. Односторонній процес навчання (з боку вчителя) не дасть позитивного результату.

В інтерактивній моделі навчання на вивчення невеликого обсягу інформації витрачається значний час. Але це виправдано, адже в учнів розвивається компетентність з усіх предметів, розширюються їх пізнавальні можливості. Важливим є те, що отримані знання переносяться на позашкільне життя учнів. Вчитель веде опосередкований контроль за засвоєнням знань, а також за часом навчання, що робить його результати менш передбачуваними. Учитель виступає як організатор, консультант дискусії. Панує атмосфера рівноправного партнерства між вчителем і учнями та в самому учнівському

колективі. Розширюються можливості спілкування, розвиваються комунікативні уміння учнів. Поєднання різних видів діяльності сприяє внутрішній мотивації, тобто зростає інтерес самого учня.

Для підготовки до проведення інтерактивного навчання необхідна значна кількість часу і вчителю і учням. Якщо учні ще незнайомі з цією моделлю навчання, то необхідно почати з включення її елементів.

Спочатку з учнями слід провести вступне заняття, на якому разом визначити правила проведення подібних занять, наголосити на необхідності ретельної підготовки до них. Це можуть бути робота в парах, малих групах, мозковий штурм тощо. Тільки згодом, коли учні набудуть досвіду, слід переходити до більш складних інтерактивних технологій. Це сприятиме порозумінню, співробітництву у колективі. Якщо ж отримані результати будуть негативними, значить необхідно змінити умови навчання, переглянути планування роботи та завдань, які дає учитель учням для підготовки.

Так, вивчаючи синоніми, слід дати учням виконати самостійні підготовчі завдання, наприклад: прочитати, списати речення та підкреслити синоніми. Дається декілька варіантів. Скрізь було спокійно, тихо. (М. Коцюбинський). Люди стали скрізь такі щирі, сердечні, довірливі. (С. Васильченко). Земля і небо розколнувалось від гулу і гуркоту. (В. Богомолів). Ген за рікою синіє гора, в небі веселка розквітла казково. Ніжно влітається в гомін Дніпра добре і щире Шевченкове слово. (В. Скомаровський). Місяць тихо, крадькома викочується увесь на небо. (М. Коцюбинський).

Для уроку слід підібрати такі підготовчі вправи, які дали б учням основу до освоєння теми, наприклад: прочитати, з поданих у дужках синонімів дібрати найбільш доцільний, записати текст, пояснити свій вибір. Дається декілька варіантів. Пізня осінь. Вечоріє. Сонце (торкається, дотикається, доторкається, приторкається, черкається) до чорного (небосхилу, небозводу, горизонту, крайнеба). Гори й долини (охоплює, огортає, оповиває, обгортає) вечірня мла. В степу тихо, тихо. Зачаровані красою нашої рідної природи, стоїмо на високій степовій могилі, перед нами (розкинулися, простяглися, розклалися) села, на (виднокрузі, видноколі, небозводі, горизонті) – ліс. (В. Сухомлинський).

Протягом заняття треба дати учням час подумати над завданням, щоб вони виконали його не механічно, а обдумуючи. Наприклад, таке завдання: прочитати ряди синонімів, виписати з них слова, які чули, читали або так говорять у вас. 1. Лопата, заступ, рискаль, городник, ригель, риль, копач, копаниця, залізник, роскаль. 2. Стежка, доріжка, хідник, пішачка, пішохідка, путівка, тропинка, плай, слід. 3. Гущавина, гуща, гущава, хаща, запуст. 4. Спочатку, спершу, сперш, раніше, попереду, уперед.

Після обговорення виконаної вправи можна акцентувати увагу і на іншому навчальному матеріалі, який опосередковано стосується вправи. Наприклад, дати учням завдання пояснити правопис виділених слів у тексті, після того, як вони виписуть з нього синоніми і пояснять відтінки в їх значенні. Панський тік по другий бік села було видно **ввесь**, як **удень**. По самому краю од поля горів довгий ожеред соломи. Над ожередом стояло **полум'я**, наче кучерява вогняна квітка, однизу **вузенька**, вгорі широка, з позакручуваними листками.

Полум'я стояло рівно, наче свічка палала. Надворі було тихо й поночі. Рядом з ожередом вже займався довгий стіжок нового жита, а серед рядка стіжків знов спалахнула вогняна квітка, лизнула тричі вогняним язиком угору і запалала рівним кучерявим полум'ям. (За. І. Нечуєм-Левицьким).

Можливо проводити швидкі опитування з різноманітних матеріалів теми, що не були пов'язані з інтерактивними завданнями.

Неодмінною умовою якісного інтерактивного навчання є підготовка до заняття вчителя. Це і збір додаткового матеріалу, і чітко спланований хід заняття, і визначення ролей учасників, і розробка критеріїв оцінки відповідей учнів, і передбачення методів підтримання дисципліни та ін. Спочатку буде нелегко, але згодом сам вчитель помітить, як зміниться атмосфера в класі та ставлення учнів до нього.

Завдяки інтерактивним методам навчання кожен учень бере участь у процесі пізнання, адже має якесь конкретне завдання, без якого неможливе виконання загального завдання, поставленого перед групою чи класом.

Залежно від мети уроку та форм організації навчальної діяльності учнів інтерактивні технології навчання можна класифікувати так: інтерактивні технології кооперативного навчання, інтерактивні технології колективно-групового навчання, технології ситуативного моделювання, технології опрацювання дискусійних питань.

Робота в парах особливо ефективна на початкових етапах навчання учнів роботі у малих групах і використовується для засвоєння, закріплення та перевірки знань, сприяючи розвитку навичок спілкування, критичного мислення. Учень лише після обміну думками з однолітками оголошує свої думки перед класом, а це важливий момент навчання дитини вести дискусію. Робота в парах незамінна для виконання таких вправ: обговорити завдання, визначити ставлення товаришів до завдання, відредагувати письмову роботу, підсумувати досягнення на уроці, розробити питання один до одного, оцінити відповіді, і, нарешті, дати відповіді на запитання вчителя.

Організовується ця робота таким чином. Для початку слід дати учням завдання і деякий час для продумування відповідей. Далі необхідно об'єднати учнів у пари для того, щоб вони обговорили між собою завдання. Учні мають визначитись, хто з них буде відповідати першим. Учитель заздалегідь обумовлює час на спільне обговорення, що сприятиме дисциплінованості учнів. Після підготовки кожна пара учнів обмінюється своїми думками з класом. Це може бути початком дискусії.

Є такі варіанти організації роботи в групах: «Діалог», «Синтез думок», «Спільний проект», «Пошук інформації», «Коло ідей».

Зупинимось на методиці «Кола ідей», метою якої є вирішення гострих суперечливих питань. Учні пишуть ідеї і спільно їх обговорюють. Технологія застосовується, коли всі групи мають виконувати одне і те саме завдання. Воно має складатися з декількох питань, які групи представляють по черзі. Підготувавши завдання, кожна група оголошує невелику частину проблеми, яка досліджувалась ними.

Інтерактивну вправу «Карусель» організують таким чином: розставляють стільці для учнів у два кола; учні, що сидять у внутрішньому колі, розташовані спиною до центру, а в зовнішньому – обличчям; учні, що займають місця у внутрішньому колі – залишаються на місцях, а діти, які сидять у зовнішньому колі пересуваються на один стілець вправо і таким чином під час кожного пересування вони опиняються перед новим співбесідником. Учні внутрішнього кола проходять все коло і виконують завдання.

Заслуговує на увагу технологія «Мікрофон», за допомогою якої кожен учасник вправи може по черзі висловити своє ставлення до проблеми. Спершу необхідно поставити запитання учням. Дати дітям предмет, який буде «мікрофоном». Учні по черзі будуть передавати його кожному з учасників і лише той, у кого уявний мікрофон зможе відповідати на поставлене питання. Учнім слід говорити конкретно, логічно і лаконічно. Учитель не обговорює отримані відповіді.

Ця вправа може використовуватися у трьох варіантах. У першому варіанті учасники внутрішнього кола відстоюють одну точку зору, а учасники зовнішнього кола вважають, що досліджувана проблема має протилежне вирішення. У перших парах учні розпочинають обмін думками і для цього ставлять запитання, або висловлюють своє ставлення до проблеми. Учасники записують думки протилежних сторін. Учитель повідомляє про зміну партнерів і робота продовжується, але учні знаходять нові аргументи. Так діти проходять все коло, здобуваючи досвід спілкування. У другому варіанті кожен учень зовнішнього кола має листок із конкретним питанням і під час переміщення збирає максимум інформації. Після проходження учнями усього кола заслуховуються деякі відповіді та аналізуються. У третьому варіанті учні наперед готують запитання й записують його на маленьких аркушах, а на звороті пишуть своє ім'я. Під час роботи партнери ставлять один одному запитання, і у разі правильної відповіді учень одержує від того, хто запитував цей аркуш. Після закінчення вправи підраховують кількість отриманих аркушів і визначають учня, який переміг.

Таким чином, особливе місце в інтерактивних технологіях навчання належить дискусіям, адже вони є одним з найважливіших засобів пізнавальної діяльності учнів. Дискусія сприяє розвитку критичного мислення, допомагає учням навчитися відстоювати свої думки та публічно їх обговорювати. Поглиблюючи знання з проблеми, яка обговорюється, кожен учасник має змогу висловити думку і обґрунтувати її. За допомогою дискусій можна закріплювати знання учнів, розвивати їх творчі здібності.

Під час підготовки та проведення дискусій слід звернути увагу на такі чинники, а саме: спочатку необхідно обрати та висловити дискусійне питання, яке не має однозначної відповіді (наприклад, звідки ми і наша мова?), а навпаки, допускає протилежні точки зору. Значна увага має приділятися конкретним фактам. Бажано не відволікатися від обраної теми. Вчитель залишає за собою право виправляти помилки учнів та залучати їх до цього. Слід звернути увагу на те, що висловлення учнів повинні бути чітко обґрунтовані. Цьому допомо-

жуть запитання: «Чому ти так думаєш?», «Чому ти так вирішив?» тощо. Дискусія не завжди закінчується прийняттям одного рішення, учасники обговорення іноді залишаються зі своїми переконаннями.

Може скластися враження, що дискусії не вимагають особливої підготовки вчителя та учнів, але це не так. Навпаки, дискусії передуює кропітка робота. Насамперед вчителю потрібно узгодити час проведення дискусії з іншими видами роботи. Наступним етапом є вибір місця проведення дискусії, яке б забезпечувало для її проведення оптимальні умови. Крім цього, вчитель готує матеріали, наочність, а також інструкції до виконання запропонованих завдань. Слід зазначити, що до проведення дискусії учні вже мають володіти вміннями працювати у групі. Впродовж усієї дискусії учитель не може відхилитися від мети і запланованого часу на її реалізацію. Важливим моментом є підведення підсумків дискусії.

Звернемо увагу на дебати, як на найскладніший спосіб обговорення проблем. Основною умовою їх проведення є оволодіння дітьми технологіями праці в групах. Учням треба довго готуватися до дебатів, щоб впевнено публічно висловити свою думку. Навчаючи учнів спілкуватися спокійно, вчитель може поставити завдання, на кшталт: спільно вирішити поставлені питання, або ж схилити опонентів до зміни їх переконань.

Отже, класно-урочна система на сьогоднішній день не повністю задовольняє потреби суспільства в освіті, тому виникає необхідність в її удосконаленні. Класно-урочна система мало сприяє активності учнів на уроках, знижується інтерес до навчання і, як наслідок цього – погіршується якість знань, а велика кількість домашніх завдань, та й самі уроки погіршують здоров'я дітей. Збільшення років навчання в школі, зміни в навчальних планах та програмах мало впливають на якість навчання. Щоб досягти якісного засвоєння знань, щоб виховати інтелектуально розвинену особистість, необхідно використовувати на уроках технології інтерактивного навчання.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Панченков А., Пометун О., Ремех Т. Навчання в дії: як організувати підготовку вчителів до застосування інтерактивних технологій навчання. – К., 2003.
2. Пометун О.І., Пироженко Л.В. Інтерактивні технології навчання: теорія, практика, досвід. – К., 2002.
3. Пометун О.І., Пироженко Л.В. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання: Наук.-метод. пос. – К.: Вид-во А.С.К., 2003. – 192 с.